

IX. ULUSLARARASI TÜRK SANATI, TARİHİ ve FOLKLORU KONGRESİ/SANAT ETKİNLİKLERİ

**EGE
ÜNİVERSİTESİ**
Güzel Sanatlar,
Tasarım ve
Mimarlık Fakültesi

**KASTAMONU
ÜNİVERSİTESİ**
Güzel Sanatlar ve
Tasarım Fakültesi

**İZMİR
DEMOKRASİ
ÜNİVERSİTESİ**
Mimarlık
Fakültesi

**SELÇUK
ÜNİVERSİTESİ**
Türk El Sanatları
Arş. ve Uyg.
Merkezi

Ege ART

IX. ULUSLARARASI TÜRK SANATI, TARİHİ ve FOLKLORU KONGRESİ/SANAT ETKİNLİKLERİ

IX. INTERNATIONAL TURKIC ART, HISTORY AND FOLKLORE CONGRESS / ART ACTIVITIES

Editör: Ahmet AYTAÇ

28-29 Eylül (September) 2017-Bayındır/İzmir

IX. ULUSLARARASI TÜRK SANATI, TARİHİ ve FOLKLORU KONGRESİ/SANAT ETKİNLİKLERİ

Tüm hakları saklıdır.

Copyright sahibinin izni olmaksızın, kitabın tümünün veya bir kısmının, elektronik, mekanik ya da fotokopi ile basımı, yayımı, çoğaltılması ve dağıtımı yapılamaz.

Sayfa Tasarımı

Ahmet AYTAÇ

Kapak Tasarımı

Ahmet AYTAÇ

Dizgi ve Baskı

Anka Basım Yayın Ltd. Şti.

Basım Tarihi:

25.12.2017

- Kitapta Yer alan metinler, fotoğraf, resim, şekil ve çizimler, alıntı ile kaynakça sorumlulukları yazarlarına aittir.

IX. ULUSLARARASI TÜRK SANATI, TARİHİ ve FOLKLORU KONGRESİ/SANAT ETKİNLİKLERİ

8. Oturum

Ruhi KONAK, Mine DİLBER ,Kastamonu Yazma Eser Kütüphanesi'nde Korunan 16 Ve 17. Yüzyıl'a Ait Bazı El Yazması Eserlerin Tezyinat Bakımından İncelenmesi	195
Muhammet BİLGEN, İrem Çalışıcı PALA , Kastamonu Küre Hoca Şemseddin Camii Çinileri Ve Koruma Onarım Önerisi.....	205
İ. M. V. Noyan GÜVEN, Muhammet BİLGEN , Kastamonu Yazma Eser Kütüphanesinde Bulunan 37 Hk 4214 Envanter Numaralı Albümün Kitap Sanatları Açısından İncelenmesi.....	215

9. Oturum

Pelin DEMİRTAŞ DİKMEN , Moğol Kültüründe Takı Ve Aksesuarların Çözümlemesi	223
Lale GENÇ ,Yörük/Türkmen Kültüründe "Çaltı Boncuk"	227
Müjgan E. EROĞLU , Türk İslam Kültüründe Tesbih'in Kullanımı.....	231
Canan ERDÖNMEZ , Antik Anadolu Tekstilinde İnsan Figürünün Sembolik Kullanımı	237

10. Oturum

Safiye SARI , Bir Kültür Mirası Olarak Erzurum Eham Dokumasının Güncel Giysi Tasarımı Üzerine Bir Model Önerisi	245
Nuray DEMİREL AKGÜL , Dünya Üzerinde Ve Tenekeli Yöresinde Çingene Kıyafetlerinin Değerlendirilmesi	253
İffet PALA , Sümerbank'ın Sosyo-Kültürel HayataEtkisinin İncelenmesi: Sümerbank Modası Ve Türk Kültürü	261
Erdal İNCE , Türk Folklorunda Tahta Kaşık Kültürü.....	267

11. Oturum

Burhanettin ŞENLİ , "Ordular İlk Hedefiniz Akdenizdir. İleri!" Emrinin Verildiği Yere Dair	271
Haji ABDULLA , The Flow Of Refugees From The Zangazur Region Of Azerbaijan To The Anatolian Lands In The 19th And 20s Of The 20 th Centuries As One Of The Consequences Of The Genocide And Deportations Created By The Russian And Armenian Armed Forces Against The Muslim-Turkic Population	279
Meryem GEÇİMLİ , Türk Barınma Kültürünün Evriminde Ekolojik Sürdürülebilirliğin İncelenmesi	287

12. Oturum

Naile Rengin OYMAN , İpek Yolu'ndaki Tekstil Ticareti Merkezleri.....	295
Bahriye YALÇINKAYA , Giysi Tasarımında Geleneksel Kanaviçe İşlemelerine Çağdaş Yorumlar.....	303

IX. ULUSLARARASI TÜRK SANATI, TARİHİ ve FOLKLORU KONGRESİ/SANAT ETKİNLİKLERİ

KONGRE ONUR KURULU CONGRESS (HONORARY COMMITTEE)

- Prof. Dr. Mustafa ŞAHİN-Selçuk Üniversitesi, Rektör, Türkiye (Selçuk University, Rector, Turkey)
Prof. Dr. H. Beril DEDEOĞLU-Ege Üniversitesi, Rektör, Türkiye (Ege University, Rector, Turkey)
Prof. Dr. Bedriye TUNÇSİPER-İzmir Demokrasi Üniversitesi, Rektör, Türkiye (Izmir Demokrasi University, Rector, Turkey)
Prof. Dr. Seyit AYDIN-Kastamonu Üniversitesi, Rektör, Türkiye (Kastamonu University, Rector, Turkey)

KONGRE EŞ BAŞKANLARI (CONGRESS PRESIDENTS)

- Prof. Dr. Ahmet ALTIN-İzmir Demokrasi Üniversitesi, Türkiye (İzmir Demokrasi University, Turkey)
Prof. Dr. Bilgehan GÜLTEKİN-Ege Üniversitesi, Türkiye (Ege University, Turkey)
Prof. Dr. Ahmet KAÇAR-Kastamonu Üniversitesi, Türkiye (Kastamonu University, Turkey)
Prof. Dr. Osman KUNDURACI-Selçuk Üniversitesi, Türkiye (Selçuk University, Turkey)

KONGRE GENEL SEKRETERİ (CONGRESS GENERAL SECRETARYS)

- Ahmet AYTAÇ-Selçuk Üniversitesi, Türkiye (Selçuk University, Turkey)

KONGRE BİLİM KURULU (SCIENTIFIC COUNCIL OF CONGRESS)

- Prof. Dr. Ahmet AY-Selçuk Üniversitesi, Türkiye (Selçuk University, Turkey)
Prof. Dr. Ahmet ALTIN-İzmir Demokrasi Üniversitesi, Türkiye (İzmir Demokrasi University, Turkey)
Prof. Dr. Bilgehan GÜLTEKİN-Ege Üniversitesi, Türkiye (Ege University, Turkey)
Prof. Dr. Ahmet KAÇAR-Kastamonu Üniversitesi, Türkiye (Kastamonu University, Turkey)
Prof. Dr. Salih YILMAZ-Ankara Yıldırım Beyazıt Üniversitesi, Türkiye (Y. Beyazıt University, Turkey)
Prof. Dr. Enrique Alejandro BASABES-Ulusal La Pampa Santa Rosa Üniversitesi, Arjantin (Universial La Pampa Santa Rosa University, Argentina)
Prof. Dr. Osman KUNDURACI-Selçuk Üniversitesi, Türkiye (Selçuk University, Turkey)
Prof. Dr. Alev ÇAKMAKOĞLU KURU-Gazi Üniversitesi, Türkiye (Gazi University, Turkey)
Akademik Naile VELİXANLI-Milli İlimler Akademisi Tarih Müzesi, Azerbaycan (National History Academy History Museum, Azerbaijan)
Prof. Dr. Yılmaz KOÇ-Selçuk Üniversitesi, Türkiye (Selçuk University, Turkey)
Prof. Dr. Manuel De Juan ESPİNOSA- Autonoma Üniversitesi, İspanya (Autonoma University, Spain)
Prof. Dr. H. Feriha AKPINARLI-Gazi Üniversitesi, Türkiye (Gazi University, Turkey)
Prof. Dr. Qafar JEBİYEV-Ulusal Bilimler Akademisi, Azerbaycan (National History Academy, Azerbaijan)
Prof. Dr. Zafer ÖZDEN-Ege Üniversitesi, Türkiye (Ege University, Turkey)
Prof. Dr. Yusuf KÜÇÜKDAĞ-Karatay Üniversitesi, Türkiye (Karatay University, Turkey)
Prof. Dr. Enrico CILIBERTO-Kataniya Üniversitesi, İtalya (Kataniya University, Italy)
Prof. Dr. Remzi DURAN-Selçuk Üniversitesi, Türkiye (Selçuk University, Turkey)
Prof. Dr. Victor APRYSHCHENKO-Southern Üniversitesi, Rusya (Southern University, Russia)
Prof. Dr. Hakan CEVHER-Ege Üniversitesi, Türkiye (Ege University, Turkey)
Prof. Dr. Serghei ZAHARİA-Komrat Devlet Üniversitesi, Moldova (Komrat State University, Moldova)
Prof. Dr. Orhan YAVUZ-Selçuk Üniversitesi, Türkiye (Selçuk University, Turkey)
Prof. Dr. Rubin ZEMON-Sosyo Kültürel Antropoloji Enstitüsü, Makedonya (Institute for Socio-Cultural Anthropology of Macedonia)
Prof. Dr. Necati DEMİR-Gazi Üniversitesi, Türkiye (Gazi University, Turkey)
Prof. Dr. Mustafa TALAS-Ö. Halis Demir Üniversitesi, Türkiye (Ö. Halis. Demir University, Turkey)
Prof. Dr. Ekrem CAUSEVİC-Zagreb Üniversitesi, Hırvatistan (Zagreb University, Croatia)
Prof. Dr. Mustafa SEVER-Gazi Üniversitesi, Türkiye (Gazi University, Turkey)
Prof. Dr. Simonetta PONCHIA-Near East Üniversitesi, İtalya (Near East University, Italy)
Prof. Dr. Elif YILDIZ-Ege Üniversitesi, Türkiye (Ege University, Turkey)

IX. ULUSLARARASI TÜRK SANATI, TARİHİ ve FOLKLORU KONGRESİ/SANAT ETKİNLİKLERİ

- Prof. Dr. Dinara ABBASOVA-Bilimler Akademisi, Polonya (Academy of Sciences, Poland)
Prof. Dr. Pelin BAYTEKİN-Ege Üniversitesi, Türkiye (Ege University, Turkey)
Prof. Dr. Ayed NECUR-Insad Enstitüsü, Tunus (Insad Institute, Tunisian)
Prof. Dr. Filiz Nurhan ÖLMEZ-Ahi Evran Üniversitesi, Türkiye (Ahi Evran University, Turkey)
Prof. Dr. Maria YANIÖĞLU-Komrat Devlet Üniversitesi, Moldova (Komrat State University, Moldova)
Prof. Dr. Mahmut ATAY-Selçuk Üniversitesi, Türkiye (Selçuk University, Turkey)
Prof. Dr. Zafer ÖZDEN-Ege Üniversitesi, Türkiye (Ege University, Turkey)
Prof. Dr. Meli SHOPIN-Elbasan Üniversitesi, Arnavutluk (Elbasan University, Albania)
Prof. Dr. Sema ETİKAN-Ahi Evran Üniversitesi, Türkiye (Ahi Evran University, Turkey)
Prof. Dr. Agaselim AZIZOV-Devlet Mimarlık ve Yapı Üniversitesi, Azerbaycan
(State Architecture and Construction University, Azerbaijan)
Prof. Aysen SOYSALDI-Gazi Üniversitesi, Türkiye (Gazi University, Turkey)
Doç. Dr. (Assoc. Prof. Dr.) Aslı GÜNEŞ-Ege Üniversitesi, Türkiye (Ege University, Turkey)
Doç. Dr. (Assoc. Prof. Dr.) Ahmet DALKIRAN-Selçuk Üniversitesi, Türkiye (Selçuk University, Turkey)
Doç. Dr. (Assoc. Prof. Dr.) Kürşat ÖNCÜL-Osman Gazi Üniversitesi, Türkiye (Osman Gazi University, Turkey)
Doç. Dr. (Assoc. Prof. Dr.) Benedek PERİ-Budapeşte Eötvös Lorand Üniversitesi, Macaristan (Budapest Eötvös Lorand University, Hungary)
Doç. Dr. (Assoc. Prof. Dr.) Mustafa ŞENEL Alger 2 Üniversitesi, Alger 2
Üniversitesi, Y. Emre Ens. Koordinatör (Alger 2 University Yunus Emre Institute Coordinator, Algeria)
Doç. Dr. (Assoc. Prof. Dr.) Mehmet TEKOC AK-Selçuk Üniversitesi, Türkiye (Selçuk University, Turkey)
Doç. Dr. (Assoc. Prof. Dr.) Violetta POTOENCER-Unisangil Üniversitesi,
Kolombiya (Unisangil University, Colombia)
Doç. Dr. (Assoc. Prof. Dr.) Nalan TÜRKMEN-Marmara Üniversitesi, Türkiye (Marmara University, Turkey)
Doç. Dr. (Assoc. Prof. Dr.) Brahim SAYOUD-Alger 2 Üniversitesi, Cezayir (Alger 2 University, Algeria)
Doç. Dr. (Assoc. Prof. Dr.) Aktan AGO-Marco Çepenkov Folklor Enstitüsü,
Makedonya (Marco Çepenkov Folklore Institute, Macedonia)
Doç. Dr. (Assoc. Prof. Dr.) Gaye BİROL ÖZERK-Izmir Demokrasi Üniversitesi, Türkiye (Izmir Demokrasi University, Turkey)
Doç. Dr. (Assoc. Prof. Dr.) Seyit YÖRE-Istanbul Üniversitesi, Türkiye (Istanbul University, Turkey)
Doç. Dr. (Assoc. Prof. Dr.) Dilaram HAMREVA-Dil ve Edebiyat Enstitüsü,
Özbekistan (Institute for Language and Literature, Uzbekistan)
Doç. Dr. (Assoc. Prof. Dr.) Bedriye ASIMGİL-Izmir Demokrasi Üniversitesi, Türkiye (Izmir Demokrasi University, Turkey)
Doç. (Assoc. Prof.) Ruhi KONAK-Kastamonu Üniversitesi, Türkiye (Kastamonu University, Turkey)
Yrd. Doç. Dr. (Assist. Prof. Dr.) Yaşar ERDEMİR-Selçuk Üniversitesi, Türkiye (Selçuk University, Turkey)
Yrd. Doç. Dr. (Assist. Prof. Dr.) Leila KHAİRANİ-Alger 2 Üniversitesi, Cezayir (Alger 2 University, Algeria)
Yrd. Doç. Dr. (Assist. Prof. Dr.) Hakan KUYUMCU-Selçuk Üniversitesi, Türkiye (Selçuk University, Turkey)
Yrd. Doç. Dr. (Assist. Prof. Dr.) Ahmet EDİ-Ağrı İ. Çeçen Üniversitesi, Türkiye (I. Çeçen University, Turkey)
Yrd. Doç. Dr. (Assist. Prof. Dr.) Berrin OKKA-N. Erbakan Üniversitesi, Türkiye (N. Erbakan University, Turkey)
Yrd. Doç. Dr. (Assist. Prof. Dr.) Sibel MACİT İLAL-Izmir Demokrasi Üniversitesi, Türkiye (Izmir Demokrasi University, Turkey)
Yrd. Doç. Dr. (Assist. Prof. Dr.) Osman Kubilay GÜL-Cumhuriyet Üniversitesi, Türkiye (Cumhuriyet University, Turkey)
Yrd. Doç. Dr. (Assist. Prof. Dr.) Sıtkı AKARSU-Kastamonu Üniversitesi, Türkiye (Kastamonu University, Turkey)
Yrd. Doç. (Assist. Prof.) İ. M. V. Noyan GÜVEN-Kastamonu Üniversitesi, Türkiye (Kastamonu University, Turkey)
Yrd. Doç. (Assist. Prof.) Muhammet BİLGİN-Kastamonu Üniversitesi, Türkiye (Kastamonu University, Turkey)
Dr. Sult GEORGIY-Komrat Devlet Üniversitesi, Moldova (Komrat State University, Moldova)
Dr. Nina BORISOVNA NEMCEVA-Tarih Enstitüsü, Özbekistan (Institute for Historia, Uzbekistan)
Dr. Afet RÜSTEMBEYOVA-Millî Tarih Müzesi, Azerbaycan (National History Museum, Azerbaijan)
Dr. Nataliya SHABALINA-South Ural Üniversitesi, Rusya (South Ural University, Russia)
Dr. Jasminka SIMIC-Sırbistan Radyo-Televizyonu, Sırbistan (Serbia Radio-Television, Serbia)
Dr. Habiba ALIYEVA-Millî Tarih Müzesi, Azerbaycan (National History Museum, Azerbaijan)
Maruchi YOSHIDA-Ycons, Almanya (Ycons Germany)

IX. ULUSLARARASI TÜRK SANATI, TARİHİ ve FOLKLORU KONGRESİ/SANAT ETKİNLİKLERİ

Ahmet AYTAÇ-Selçuk Üniversitesi, Türkiye (Selçuk University, Turkey)
Davidson MACLAREN-İslam Edebiyatı Enstitüsü, İngiltere (Islamic Manuscripts Institute, Britain)
Elizabeta KONESKA-Makedonya Müzesi, Makedonya (Macedonia Museum, Macedonia)
Georgi GEORGİEV-Fraunhofer Enstitüsü, Almanya (Fraunhofer Institute, Germany)

SERĞİ KÜRATÖRLERİ (EXHIBITION CURATORS)

Ahmet AYTAÇ-Selçuk Üniversitesi, Türkiye (Selçuk University, Turkey)
Doç. Ruhi KONAK-Kastamonu Üniversitesi, Türkiye (Kastamonu University, Turkey)
Doç. Dr. (Assoc. Prof. Dr.) Tuba GÜLTEKİN-Dokuz Eylül Üniversitesi, Türkiye (Dokuz Eylül University, Turkey)

SERĞİ JÜRİ KURULU (EXHIBITION BOARD OF JURY)

Prof. Dr. C. Arzu AYTEKİN-Dokuz Eylül Üniversitesi, Türkiye (Dokuz Eylül University, Turkey)
Prof. Dr. Meliha YILMAZ-Gazi Üniversitesi, Türkiye (Gazi University, Turkey)
Prof. Dr. Kubra ALIYEVA-Azerbaycan Ulusal Bilimler Akademisi (National Academy of Sciences of Azerbaijan)
Prof. Dr. Canan DELİDUMAN-Karatay Üniversitesi, Türkiye (Karatay University, Turkey)
Prof. Dr. Hüseyin ELMAS-Selçuk Üniversitesi, Türkiye (Selçuk University, Turkey)
Prof. Dr. Cazım HADJIMEJLIS-Uluslararası Saraybosna Üniversitesi, Bosna (International Sarejevo University, Bosnia)
Prof. Dr. Serap YANGIN BUYURGAN (Başkent University, Turkey)
Prof. Dr. Clemens BEUNGKUN SOU-Viyana Uygulamalı Sanatlar Üniversitesi, Avusturya (Vienna University of Applied Arts, Austria)
Prof. Oya SİPAHİOĞLU-Dokuz Eylül Üniversitesi, Türkiye (Dokuz Eylül University, Turkey)
Prof. Nana JANASHIA-Tphilsensis Üniversitesi, Gürcistan (Tphilsensis University, Georgia)
Prof. Nesrin ÖNLÜ-Dokuz Eylül Üniversitesi, Türkiye (Dokuz Eylül University, Turkey)
Doç. Dr. (Assoc. Prof. Dr.) Abaz DIZDAREVIC-Uluslararası Novom Pazaru Üniversitesi, Sırbistan (International University Novom Pazaru, Serbia)
Doç. Dr. (Assoc. Prof. Dr.) Mehmet KOŞTUMOĞLU-Dokuz Eylül Üniversitesi, Türkiye (Dokuz Eylül University, Turkey)
Doç. Dr. (Assoc. Prof. Dr.) Zuhar ARDA-Selçuk Üniversitesi, Türkiye (Selçuk University, Turkey)
Doç. Dr. (Assoc. Prof. Dr.) Meltem DEMİRCİ KATIRANCI-Gazi Üniversitesi, Türkiye (Gazi University, Turkey)
Doç. Dr. (Assoc. Prof. Dr.) Ahmet DALKIRAN-Selçuk Üniversitesi, Türkiye (Selçuk University, Turkey)
Doç. Dr. (Assoc. Prof. Dr.) Tuba GÜLTEKİN-Dokuz Eylül Üniversitesi, Türkiye (Dokuz Eylül University, Turkey)
Doç. Dr. (Assoc. Prof. Dr.) Oğuz YURTTADUR-Selçuk Üniversitesi, Türkiye (Selçuk University, Turkey)
Doç. (Assoc. Prof.) N. Rengin OYMAN-S. Demirel Üniversitesi, Türkiye (S. Demirel University, Turkey)
Doç. (Assoc. Prof.) Yüksel ŞAHİN-Anadolu Üniversitesi, Türkiye (Anadolu University, Turkey)
Doç. (Assoc. Prof.) Ruhi KONAK-Kastamonu Üniversitesi, Türkiye (Kastamonu University, Turkey)
Yrd. Doç. Dr. (Assist. Prof. Dr.) Emel ERTÜRK-Atılım Üniversitesi, Türkiye (Atılım University, Turkey)
Yrd. Doç. Dr. (Assist. Prof. Dr.) Dilek OĞUZOĞLU-Niğantaşı Üniversitesi, Türkiye (Niğantaşı University, Turkey)
Yrd. Doç. Dr. (Assist. Prof. Dr.) Eda ER-Ege Üniversitesi, Türkiye (Ege University, Turkey)
Yrd. Doç. Dr. (Assist. Prof. Dr.) Gülten KURT-İzzet Baysal Üniversitesi, Türkiye (İzzet Baysal University, Turkey)
Yrd. Doç. Dr. (Assist. Prof. Dr.) Ayşegül KARAKELLE-M. Kemal Üniversitesi, Türkiye (M. Kemal University, Turkey)
Yrd. Doç. (Assist. Prof.) Ömür KOÇ-Muğla Üniversitesi, Türkiye (Muğla University, Turkey)
Yrd. Doç. (Assist. Prof.) Gülnur DURAN-Marmara Üniversitesi, Türkiye (Marmara University, Turkey)
Yrd. Doç. (Assist. Prof.) İ. M. V. Noyan GÜVEN-Kastamonu Üniversitesi, Türkiye (Kastamonu University, Turkey)
Yrd. Doç. (Assist. Prof.) Muhammet BİLGİN-Kastamonu Üniversitesi, Türkiye (Kastamonu University, Turkey)
Yrd. Doç. (Assist. Prof.) Esra KAVCI ÖZDEMİR-Dokuz Eylül Üniversitesi, Türkiye (Dokuz Eylül University, Turkey)
Yrd. Doç. (Assist. Prof.) İrem PALA-Kastamonu Üniversitesi, Türkiye (Kastamonu University, Turkey)
Yrd. Doç. (Assist. Prof.) Köksal BİLİRDÖNMEZ-Kastamonu Üniversitesi, Türkiye (Kastamonu University, Turkey)
Dr. Mohammed YOUNIS-Fayoum Üniversitesi, Mısır (Fayoum University, Egypt)
Dr. Karim MIRZAYE-İslam Sanat Üniversitesi, İran (Islamic Art University, Iranian)
Dr. Roza SULTANOVA-Kazan Sanat Enstitüsü, Rusya (Kazan Art Institute, Russia)

IX. ULUSLARARASI TÜRK SANATI, TARİHİ ve FOLKLORU KONGRESİ/SANAT ETKİNLİKLERİ

Ahmet AYTAÇ-Selçuk Üniversitesi, Türkiye (Selçuk University, Turkey)
Shefqet EMİNİ-Ressam, Hollanda (Painter, Netherlands)
Nejdet YAĞCI-Gazi Üniversitesi, Türkiye (Gazi University, Turkey)
Victoria MOMEVA-ALTIPARMAKOVSKA-Kültürel Miras, Müzeler ve Galeriler
Koruma Enstitüsü, Makedonya (Cultural Heritage, Museums and Galleries Conservation Institute, Macedonia)
Byambajav TSOGBAYAR-Ressam, Moğolistan (Painter, Mongolia)
Halit YABALAK-Yüzüncü Yıl Üniversitesi, Türkiye (Yüzüncü Yıl University, Turkey)
Alfiya İLYASOVA-Tataristan Sanatçılar Birliği, Rusya (Artists Union of Tatarstan, Russia)

KONGRE ve SERGİ DÜZENLEME KURULU (CONGRESS and EXHIBITION ORGANIZING COMMITTEE)

Ahmet AYTAÇ-Selçuk Üniversitesi, Türkiye (Selçuk University, Turkey)
Doç. (Assoc. Prof.) Ruhi KONAK-Kastamonu Üniversitesi, Türkiye (Kastamonu University, Turkey)
Doç. Dr. (Assoc. Prof. Dr.) Ahmet DALKIRAN-Selçuk Üniversitesi, Türkiye (Selçuk University, Turkey)
Yrd. Doç. Dr. (Assist. Prof. Dr.) Sibel MACİT İLAL-İzmir Demokrasi Üniversitesi,
Türkiye (İzmir Demokrasi University, Turkey)
Yrd. Doç. Dr. (Assist. Prof. Dr.) Berrin OKKA-N. Erbakan Üniversitesi, Türkiye (N. Erbakan University, Turkey)
Yrd. Doç. Dr. (Assist. Prof. Dr.) Hakan KUYUMCU-Selçuk Üniversitesi, Türkiye (Selçuk University, Turkey)
Yrd. Doç. (Assist. Prof.) İ. M. V. Noyan GÜVEN-Kastamonu Üniversitesi, Türkiye (Kastamonu University, Turkey)
Arş. Gör. Fevzi AYDIN-Dokuz Eylül Üniversitesi, Türkiye (Dokuz Eylül University, Turkey)
Burak ERİM-Öğretmen, Türkiye (Teacher, Turkey)

IX. ULUSLARARASI TÜRK SANATI, TARİHİ ve FOLKLORU KONGRESİ/SANAT ETKİNLİKLERİ
KASTAMONU KÜRE HOCA ŞEMSEDDİN CAMİİ ÇİNİLERİ VE KORUMA
ONARIM ÖNERİSİ

(TILES OF KASTAMONU KÜRE HOCA ŞEMSEDDİN MOSQUE AND THEIR
CONVERSATION PROPOSAL)

Muhammet BİLGEN*
İrem Çalışıcı PALA**

ABSTRACT

Kastamonu Küre which became a settlement due to the copper pyrite mine is 60 km. away from Kastamonu. Hoca Şemseddin Mosque was built by Hoca Şemseddin in 1473. On the left side of the mosque's mihrab, there are Ottoman tiles which are dated on 1087 (1676) that writes on the Nal-i Serif and Kabe decorated plaques which are among these tiles. All these tiles are assembled using irreversible cement additive mortar. In this study, it is aimed to provide research and protection and restoration proposals to ensure that these tiles, which are highly valued, will reach to future generations.

GİRİŞ

Osmanlı İmparatorluğu Fatih Döneminde de bakırlı pirit madeni sayesinde bir yerleşim yeri haline gelen Küre ilçesi Kastamonu iline 60 km. uzaklıktadır. Küre' nin tarihteki bilinen adı, "Küre-i Nühas"tır. Küre-i Nühas Osmanlıca'da "Bakır ocağı" anlamına gelmektedir.¹ Kastamonu Küre'de bulunan, bu çalışmaya konu olan Hoca Şemseddin camii kitabesinde, yapım yılı olarak 1473 yazmaktadır. Küre Hoca Şemseddin Camii, üstünde aslı olan tabelada "Akşemseddin Camii" olarak geçmektedir. Ama Sayın İsmail Ölmez'in yayınında², H. Emin Uzun notları (Kırmızı Hafız), Vakıflardaki Cendereci vakfiyesi belgesine ve araştırmalarına dayanarak, bu camiinin Cendereci Zade Hoca Şemseddin tarafından yaptırıldığının kesinlik kazandığını belirtilmiştir. *Cendereci Hoca Şemseddin'in asıl adı, Cendereci Zade Muhyiddin Şemsi Ahmet Mustafa Çelebi'dir. 1450- 1461 yıllarında Kastamonu Sultanı İsmail Bey'in Şeyhülislamlığını yapmış, Kastamonu Osmanlı'ya bağlanınca Fatih Sultan Mehmet Han kendisini defterdarlığa tayin etmiş ve görevini 2. Bayezit zamanında da sürdürmüştür, 1495 yılında vefat etmiştir.*³ Sayın İsmail Ölmez Camii'yi, "Çandarlı (Cendereci Zade) Hoca Şemseddin Camii" olarak adlandırmaktadır. Ulaşılabilen yayınlardaki diğer isimlendirmeleri ise şöyledir: Türkiye Kültür Portalı resmi sitesinde⁴ "Küre Hoca Şemseddin Camii", diğer yayınlarda ise "Küre Şemseddin Hoca Camii"⁵,

* Yrd. Doç., Kastamonu Üniversitesi Güzel Sanatlar ve Tasarım Fakültesi Geleneksel Türk Sanatları Bölümü, Kastamonu.

** Yrd. Doç., Kastamonu Üniversitesi Güzel Sanatlar ve Tasarım Fakültesi Geleneksel Türk Sanatları Bölümü, Kastamonu.

¹ Yrd. Doç. Ünal İbret, **Küre, Bakır Diyarının Coğrafyası**, Aktif Yayınevi, 2007, s: 283, 285.

² İsmail Ölmez, **Küre (Tarihi, Doğal Yapısı, Sosyal Dokusu, Ekonomisi)**, Küre Belediyesi Kültür Yayın Hizmeti, 2007, s: 11

³ İsmail Ölmez, age. S: 11

⁴ <http://www.kulturportali.gov.tr/turkiye/kastamonu/turizmaktiviteleri/kastamonu-nanc-turizmi> 11 Eylül 2017,

⁵ Mustafa Eryaman, Türk İslam Kültüründe Nal-ı Şerif'ler ve Niğde'deki Nal-ı Şerif Örneği, **TÜBA-KED**, 15/2017, 198-209

IX. ULUSLARARASI TÜRK SANATI, TARİHİ ve FOLKLORU KONGRESİ/SANAT ETKİNLİKLERİ

“Kastamonu Küre Hocapaşa Camii”⁶ “Küre Ulu Camii”⁷. Camii'nin kapısı oyma tekniğinde sedef kakmalı ve Camii ile aynı tarihlidir. *Kapı söveleri üzerinde bulunan kitabede “Hoca Şemseddin” ismi açıkça okunmaktadır. Bu hoca Şemseddin'in Fatih'in Hocası olan Akşemseddin midir yoksa başka bir Hoca Şemseddin midir, kesin olarak bilinmemektedir.*⁸ Bu çalışmada Türkiye'nin resmi sitesinde yer alan isimlendirme olan “Küre Hoca Şemseddin Camii” kullanılmıştır.

Camii, Vakıflar Bölge Müdürlüğünden alınan belgelere göre 1950 ve en son 2007-2009 yıllarında restore edilmiştir. Fakat bu restorasyonda çinilerine dokunulmamıştır.

Küre Hoca Şemseddin Camii'nde yer alan çiniler, mihrab duvarının solunda yer almaktadır.

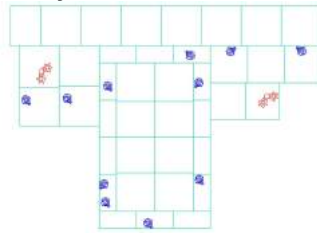

Fotoğraf no: 1 Küre Hoca Şemseddin Camii Mihrap Duvarı ve çinileri

Genel olarak T şeklinde yerleştirilmiş çiniler, çeşitli boyutta ve desene sahip toplamda 39 adet plakadan oluşmaktadır. Panonun toplam ölçüsü 150 x 210 cm.dir. Çinilerin merkezinde 8 adet büyük dikdörtgen karoyu, 14 adet küçük dikdörtgenin çerçevelediği Kâbe tasvirli pano yer almaktadır. Kâbe tasvirli panonun sağında 3 adet plakadan oluşan “Kelime-i Tevhid Yazılı” bir pano ve bu panonun altında “Na-ı Şerif” dekorlu bir plaka ile “geometrik desenli” bir plaka; Kâbe Tasvirli Panonun solunda, ulama desenli birbiri ile aynı iki plaka ve bunların üstünde yer alan, “El Halak- El Baki” yazılı tek plakadan oluşan bir pano ile geometrik desenli bir plaka; bütün plakaların uzunluğunda en üstte ise kobalt zemin boyalı 8 adet plaka yer almaktadır.

T şeklinde yerleştirilen panonun geneli çok karmaşık olarak görülsede kullanılan renkler ve tonları bütün parçalarda aynıdır. Sadece Na-ı Şerif dekorlu panoda, sandaletlerde kullanılan renk, T panonun başka bir yerinde kullanılmamıştır.

Çini plaka üretirken genelde kalıp kullanılmaktadır. Standart bir üretim sağlayan şartlarla ölçüler, 1-2 en fazla 5 mm. farklılık göstermektedir. Bu nedenle, bu çalışmada belirtilen plakaların ölçüleri, birçoğunun kenarının harç ya da boya ile kapatılması nedeni ile üstlerinden birebir alınan ölçülerin, fotoğraf üstünden Autocad programında karşılaştırılmış, yaklaşıkları verilmiştir.

Çizim no: 1, aynı ölçüdeki motiflerin farklı panolarda kullanımının gösterimi.

⁶ Sabih Erken, Türk Çiniliğinde Kabe Tasvirli Çiniler, **Vakıflar Dergisi**, sayı: 9, 1971, 297- 320 ve resimler

⁷ Ahmet Vefa Çobanoğlu, <http://www.islamansiklopedisi.info/dia/pdf/c42/c420083.pdf>

⁸ Vakıflar Bölge Müdürlüğü, Küre Akşemseddin Camii Sanat Tarihi Raporu, 2007, s: 1

IX. ULUSLARARASI TÜRK SANATI, TARİHİ ve FOLKLORU KONGRESİ/SANAT ETKİNLİKLERİ

Çizimde mavi renkle hatayiler, kırmızı renkle geometrik desen gösterilmiştir. Motifler, Autocad programında, kopyalama, ayna ve döndürme komutları ile yerleştirilmiştir (çizim: İrem Çalışıcı Pala, 2017).

Fotoğraf no: 2 Kabe tasvirli Çini Pano

Kabe tasvirli Çini Pano: (bakınız çizim: 2, plaka no: 18- 39). Camii'de yer alan T şeklindeki çini panonun, merkezde yer alan ve üzerinde kabe tasviri olan 8 adet plakaların alttaki iki plaka ile (plaka no: 38, 39) üstteki iki plakaların (plaka no: 33, 32) yüksekliği birbirine eşit, 26 cm'dir. Ortadaki 4 plakanın (plaka no: 34, 35, 36, 37) ise yüksekliği 24 cm.dir. çevresindeki bordür çinileri ise, 11,5 x 25 cm. ölçülerindedir.

1971 yılında yayınlanan Sayın Sabih Erken'in çalışmasında⁹, Osmanlılar Dönemi'nde Kâbe tasvirli çini panoların, İznik, Kütahya ve Tekfur Sarayı tarafından üretildiğini, bu çini panoların 30- 35 adet kadar olduğu, bunların Türkiye yanı sıra İngiltere, Fransa, Mısır, Yunanistan ve Almanya müzelerinde sergilendiği belirtilmektedir. Kâbe tasvirleri yanı sıra az sayıda olan Medine'deki Suffa tasvirleri de bulunmaktadır.

*Türk Sanatında Kâbe tasvirleri yapmak sadece çinicilik sanatına has bir özellik değildir. Elde mevcut bazı vesikalara göre Hacca giden hacıların el kitaplarında bu çeşit tasvirler yer almaktadır. Kâbe tasvirli çinilerin az oluşu, özel siparişlerle yapılmış olmalarından ileri gelmektedir.*¹⁰ Ulaşılabilen Kâbe Tasvirli çinilerin en eskisi 1640- 45 yılları arasına tarihlenmektedir.

*Kompozisyonun en altında, çiçekli dış çerçeve içine iki kartuş halinde bulunan Aynı zamanda vakfiye durumunda olan kitabelerden çininin, Hayır sahibi Hüseyin Çelebi İbnil Hac Mustafa Güreci tarafından Nakkaş Müstecep zade Süleymana (1087 H) 1674 tarihinde yaptırılmış olduğu anlaşılmaktadır.*¹¹

⁹ Sabih Erken, age. S: 315, 298.

¹⁰ Sabih Erken, age. S: 297

¹¹ Kabe Tasvirli çini pano ile ilgili, yukarıda belirtilen ilgili yayınlarda, motifler ve panonun üstünde bulunan Osmanlıca yazılar, okunup yayınlanmış olduğu için bu çalışmada ayrıca yer verilmemiştir. ilgili diğer yayınlar: E. Emine Naza- Dönmez, Nevşehir Müzesi'nde Bulunan Medine Camii Tasvirli bir Çini Levha, **Şerare Yetkin Anısına Çini Yazıları**, Sanat Tarihi Derneği Yayınları: 1, İstanbul, 1996, Zeynep Ertürk, Kabe Tasvirli Çiniler, **Klasik Sanatlar Yıllığı 2**, 2014, s: 114- 118, Zübeyde Cihan Özsayiner, Eyüp Cezeri Kasım Paşa Camii'ndeki Kabe Tasvirli Çini Pano Bağlamında Kabe Tasvirleri, **Eyüp Sultan Sempozyumu 8**, 84- 89, Gönül Cantay, Cezeri Kasımpaşa Külliyesi, **Eyüp Sultan Sempozyumu 5**, 2001, 117- 121, Tim Stanley, Palace and Mosque, V&A Publications, London, 2004. Nazmi al- Jubeih, The Hajj: Pilgrimage in Islam, **Discover Islamic Art in the Mediterranean**, Museum With No Frontiers ve Ernst Wasmuth Verlag, s: 195, 200. Jean- Paul Roux, Dictionnaire Des Arts De L'Islam, Fayard, 2007, s: 239, 246, 294. Murat Kocaaslan, Topkapı Sarayı Haremi: IV. Mehmed Dönemi (1648-1687), yayınlanmamış Doktora Tezi, Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Sanat Tarihi Anabilim Dalı Ankara, 2010. Erdem Yücel, Ayasofya'nın Çinileri, Kültür ve Sanat, sayı: 4, Türkiye

IX. ULUSLARARASI TÜRK SANATI, TARİHİ ve FOLKLORU KONGRESİ/SANAT ETKİNLİKLERİ

Fotoğraf no: 3 Nal-ı Şerif Pano
Nal-ı Şerif Pano: (bakınız çizim: 2, plaka no: 16)

Pano yükseliği: 24,5 X 24,5 olarak ölçülmektedir. Hz. Muhammed (s.a.v)'in mübareklerinden olan Nal-ı Şerif ya da Nal-ı Saadet olarak adlandırılan sandalet türü ayakkabılar, sembol halini alarak taşınma, asma ve bulundurma sayesinde tıpkı Hilye-i Saadetlerde olduğu gibi mekanların, yoksulluktan, üzüntüden sıkıntıdan, hastalıklardan, zorluklardan ve bütün kötülüklerden özellikle hırsızdan ve yangından korunacağına dair inançlar kuvvetlenmiştir. Selçuklu Dönemi'nde de farklı statüdeki kişiler için hazırlanan tılsımlı gömlelerde de Nal-ı Şerif uygulamasına rastlanmaktadır¹².

Küre Akşemseddin camii dışında Şam Derviş Paşa Camii'nde kandil motifi ile beraber, Üsküdar Solak Sinan Camii ve Konya Mevlana Müzesi, Meydan-ı Şerif Odası'nda Nal-ı Şerifler görülmektedir.

Küre Akşemseddin camii'nde bulunan Nal-ı Şerif pano üzerinde: "Haz. Nali-i Aleyhisselam/ Sahib El Hayrat Hüseyin Çelebi/ İlahi Şefaatin Eyle Müyesser/ Amin Bi Hürmeti Seyyid El Mürselin Sene 1087" yazıları vardır.¹³ Sarı sandaletlerin üzerinde oldukça kabarık kırmızı ile noktalar yapılmıştır.

Fotoğraf no: 4 "Kelime-i Tevhid" yazılı pano
"Kelime-i Tevhid" yazılı pano: (bakınız çizim: 2, plaka no: 13- 15).

Pano 74, 5 x y: 26,5 olarak ölçülmektedir. Yazılar, kobalt zemin boyama ile oluşturulmuştur. Kullanılan renkler kobalt mavi, bakır yeşili ve kırmızıdır. Üç plakadan oluşan panoda görülen bitkisel motifli üst bordür, Kabe tasvirli panonun çevresindeki kenar bordürü ile ölçüsü dahil aynıdır (Bakınız: çizim no: 1) fakat motiflerin renklendirmesi farklıdır. Ayrıca sadece yazıyı çevreleyen geçme motifi de Nal-ı Şerif Pano ile renklendirmesi dışında aynıdır.

İş Bankası, Aralık 1989, s:10- 14. Belgin Demirsar Arlı, Ara Altun, **Anadolu Toprağının Hazinesi Çini- Osmanlı Dönemi**, Kale Grubu Kültür Yayınları, İstanbul, 2008, s: 119, 133, 167, 183, 271, 311, 325, 336

¹² Mustafa Eryaman, age. S: 199- 200. Nal-ı Şerif çiniler için ayrıca bakınız: Perween Hasan, The Footprint of the Prophet, **Muqarnas**, vol: 10, 1993, 335- 343, Muhammad al- Asad and claus-Peter Haase, The Prophet and the Rightly Guided Caliphs, **Discover Islamic Art in the Mediterranean**, Museum With No Frontiers ve Ernst Wasmuth Verlag, s: 32. Belgin Demirsar Arlı, Ara Altun, **a.g.e.** 167

¹³ Mustafa Eryaman, age. S: 205- 206

IX. ULUSLARARASI TÜRK SANATI, TARİHİ ve FOLKLORU KONGRESİ/SANAT ETKİNLİKLERİ

Fotoğraf no: 5 “El Halak” – “El Bakî” Yazılı Pano
“El Halak” – “El Bakî” Yazılı Pano: (bakınız çizim: 2, plaka no: 4).

Plaka, 27 x 27.5 cm. olarak ölçülmektedir. Plakada Allah'ın (cc) 99 güzel isminden olan “El Halak”- “El Bakî” yazısı şemse çerçeve içine kobalt mavi ile yazılmıştır. Yazının üstünde iki basit yaprak ve küçük dikdörtgen çerçeve içinde “Bismillahirrahmanirrahim”, şemsenin en ucunun altında küçük rumi kompozisyon bulunmaktadır. Yazının çevresi ile en dışta kullanılan bakır yeşili dolgu ile oluşturulan geçme motifi arası lale ve serbest yaprak motiflerle doldurulmuştur.

Fotoğraf no: 6 Ulama kompozisyonlu iki plaka

Ulama kompozisyonlu iki plaka: (bakınız çizim: 2, plaka no: 1, 2).

İki plaka da 27 x 27 cm. olarak ölçülmektedir. Penç merkezinden çıkan hatayı, basit rumi ve yaprak motifleri ile bezenmiştir. İki plakanın zemini kobalt mavi ile doldurulmuştur. Fakat hatayı ve rumilerin renklendirilmesi farklı yapılmıştır. Plakaların dört kenarında bulunan yarım hatayiler bir bütün oluşturabilecekken, plakalardan ikisinden birinin 90 derece daha döndürülerek monte edilmemiş olduğu için ulama kompozisyon tamamlanmamış olarak gözükmemektedir. Bu plakalarda görülen hatayı motifi ile Kabe tasvirli panonun çevre bordüründe kullanılan hatayı motifleri aynıdır (Bakınız: çizim no: 1).

Fotoğraf no: 7 Geometrik bezemeli iki pano

Geometrik bezemeli iki pano: (Bakınız çizim: 2, plaka no: 3, 17)

T panonun solunda ve sağında bulunan iki geometrik desenli plakanın genel kompozisyonları ve desen boyutları aynıdır (bakınız: çizim no: 2); farkları ise Renklendirmesi ile sağdaki plakadaki altıgenlerin içine ayrıca basit lalelerin eklenmiş olmasıdır. Soldaki plaka 27 x 28, sağdaki plaka 23 x 24.5 cm. olarak ölçülebilmektedir. İki plakanın farklı boyutta olmaları ya üretirken ya da monte ederken sağdaki plakanın kesilerek yanındaki Na-ı Şerif pano ile eş ölçüde olması sağlanmaya çalışılmış olabileceği düşünülebilir.

Fotoğraf no: 8 Hat Pano (8 adet)
8 adet Hat pano: (bakınız çizim: 2, plaka no: 5- 12)

IX. ULUSLARARASI TÜRK SANATI, TARİHİ ve FOLKLORU KONGRESİ/SANAT ETKİNLİKLERİ

Yazılar zeminin kobalt mavi ile doldurulması ile oluşturulmuştur. Sağdan birinci ve beşinci plakanın altında geometrik bordür deseni görülmektedir. Sağdan sola: El Halak- El Baki, Allah (c.c), Muhammed (s.a.v), Ebu Bekir, Ömer, Osman, Ali, Hasan Hüseyin yazmaktadır.

Çizim no: 2, Hoca Şemseddin Camii'nde bulunan çinilerin numaralandırılması ve durum tespiti.

Kırmızı renkle çatlak olarak belirtilen bazı çiniler kırıktır; belli olan kırık plakalar, aynı numarada harflerle belirtilmiştir (3, 7, 12, 11, 15, 17). Diğer plakalarda belirtilen çatlakların ise bazıları kırık olabilir ama duvara monte olduğu için tespit edilememiştir. (çizim: İrem Çalışıcı Pala, 2017).

Fotoğraf no: 9 Küre Hoca Şemseddin Camii çinileri bozulmalarından

1. Belgeleme, Tespitler Ve Projelendirme

Camide yer alan çinilerin ilk önce detaylı olarak fotoğraf ve kamera kaydı gibi belgeleme araçları ile belgelenmesi gerekir. Görsel belgeleme araçlarının yanı sıra çizim ve raporlarla kayıt altına alınır. Gerek sayısal ortam (bilgisayar ortamı) gerekse elle yapılan çizimlerde mevcut her parça çini numaralandırılır. Yapılan ön araştırma, detaylı araştırma ve analizler sonucunda, geri dönüşümsüz çimento katkı ve çinilere zarar veren çeşitli harçlarla monte edildiği tespit edilen, sökülüp temizliğinin yapılması öngörülen çiniler proje üzerinde belirtilir ve raporlarda yapılacak işlemler sebepleri ve sonuçları ile birlikte detaylı olarak anlatılır. Çinilerin üzerindeki desenler 1/1 ölçekte rölöve ve restitüsyon çizimleri ile kayıt altına alınır.¹⁴

Yapılan araştırmalar sonucunda Cami'de bulunan bütün çini plakaların, geri dönüşümsüz çimento katkı harç kullanılarak monte edildiği düşünülmektedir. Montajda kullanılan malzemeler, bütün plakaların özellikle kenarlarını kapatmıştır. Plakalar arasında kot farkları bulunmaktadır.

Kabe tasvirli Çini Pano: (bakınız çizim: 2, plaka no: 18- 39), çatlaklar ve mekanik kirlilik bulunmaktadır.

Na-ı Şerif Pano: (bakınız çizim: 2, plaka no: 16), Küçük bir çatlak ve mekanik kirlilik bulunmaktadır

¹⁴ Muhammet Bilgen, Bazı Tarihi Yapılar Örneğinde Türkiye'de Sıva Üstü Kalem İşlerinin Korunması (Sorunlar- Çözüm Önerileri), Sanatta Yeterlik Tezi, Dokuz Eylül Üniversitesi Güzel Sanatlar Enstitüsü, İzmir, 2010, s. 96.

IX. ULUSLARARASI TÜRK SANATI, TARİHİ ve FOLKLORU KONGRESİ/SANAT ETKİNLİKLERİ

Kelime-i Tevhid yazılı pano: (bakınız çizim: 2, plaka no: 13, 14, 15) Soldaki plaka iki parçadır. Sağdaki ve ortadaki plakalarda ise çatlak bulunmaktadır. Panonun Kenarlarına harç ve boya bulaşmıştır.

“El Halak ve El Baki” Yazılı Pano: (bakınız çizim: 2, plaka no: 4) Kenarlarına harç bulaşmıştır.

Ulama kompozisyonlu iki plaka: (bakınız çizim: 2, plaka no: 1, 2) Plakaların kenarlarına duvar boyası ve harç bulaşmıştır.

Geometrik bezemeli iki pano: (bakınız çizim: 2, plaka no: 3, 17) Soldaki plaka üç parça, sağdaki plaka ise iki parça olarak görülmektedir. Harç ve duvarda kullanılan beyaz kireç badana plakaların üzerine gelmiştir.

8 adet Hat pano: (bakınız çizim: 2, plaka no: 5- 12) Hasan Hüseyin yazılı plaka (no: 5) 90 derece ters monte edilmiştir. Osman, Allah (c.c), El halak el baki, yazılı plakalarda çatlaklar vardır ve bu sıradaki bütün plakalarda bünye kayıpları mevcuttur. 8 Plakanın da üstüne harç ve duvar boyası gelmiştir.

1. Temizlik Aşaması

1.1. Yüzeysel Temizlik

İlk önce zamanla çinilerin yüzeyinde biriken toz katmanının temizlenmesi gerekir. Bu çalışma yumuşak kıllı fırçalar kullanılarak ve ardından çiniler nemli özel bezlerle silinerek yapılabilir. Bu sayede bütün çini yüzeyler kolay temizlenebilen basit kirlere arındırılmış olur.

1.2. Kimyasal Yüzey Temizliği

Yumuşak kıllı fırçalar ve nemli bezlerle yapılan ön temizlik aşamasından sonra daha belirgin olarak ortaya çıkan kir tabakaları (basit harç kalıntıları, ince yağlı boya kalıntıları, tutkal kalıntıları, zamanla sertleşmiş çeşitli kir katmanları ve tuzlar gibi) kimyasal temizlik teknikleri ile temizlenebilir. Bütün çini yüzeylerine uygulanan kimyasal temizlik çalışması ile çini yüzeylerde kalın katman halinde olan yağlı boya ve çimento karışımı harç kalıntıları, alçı ve katman halinde kireç kalıntıları dışındaki kirlerin tamamen temizlenmesi mümkündür.

1.3. Mekanik Yüzey Temizliği

Kimyasal müdahale ile temizlenemeyen kirlere ve kalıntılara (çini yüzeylerde kalın katman halinde olan yağlı boya ve çimento karışımı harç kalıntıları, alçı ve katman halinde kireç kalıntıları gibi) mekanik müdahale gerektirir. Çini malzemeye zarar vermeyecek şekilde özel mekanik temizlik aletleri kullanılarak yüzey temizliği yapılır. Çinilerin eksik kısımları geri dönüşümsüz harçlarla tamamlanmışsa bu kısımlar da geri dönüşümsüz harçlardan temizlenir. Mekanik yüzey temizliğinin ardından çinilere çivi, vida, dübel, ahşap parçaları gibi monte edilmiş zararlı malzemelerin temizlenmesine geçilir. Çivi, vida, dübel gibi zararlı unsurların çinilerden arındırılması esnasında oluşabilecek zararların engellenmesi için gerekli tedbirlerin alınması, örneğin çini yüzeylerinin telalanarak (*telalama; çini yüzeylerin oluşabilecek bozulmalara karşı sargı bezine benzer pamuklu bezlerle kaplanması işlemi*) olası hasarların önüne geçilmesi gerekir.

2. Çinilerin Sökülmesi Temizliği ve Onarımı

Geri dönüşümsüz çimento katkılı harçlarla ya da horasan harcı haricinde zarar verici çeşitli malzemelerle daha sonraki dönemlerde monte edildiği düşünülen ve kurul kararı ile sökülerek zararlı harçlardan temizlenmesi önerilen karoların yüzeyleri tela gerilerek koruma altına alınır. Söküldükten sonra çinilerin karışmaması için projede belirtilen numaraları telalı yüzeylerine yazılır. En kenardaki karodan başlanarak özel

IX. ULUSLARARASI TÜRK SANATI, TARİHİ ve FOLKLORU KONGRESİ/SANAT ETKİNLİKLERİ

aletler yardımı ile çini karoların arkasındaki harç kalıntıları kenarlardan ufak parçalar halinde temizlenir ve karo duvardan alınır. Bu işlem sökülmesi öngörülen bütün çini karolara uygulanır. Sökülen çiniler kilitli dolaplara yerleştirilerek koruma altına alınır.

2.1. Çinilerin Arka Kısımlarının Temizlenmesi

Sökülen çinilerin arka kısımlarında (bisküvi kısımlarında) bulunan çimento veya zararlı harç kalıntılarının temizliği yapılırken dikkat edilmesi gereken; bu temizlik esnasında oluşabilecek olası hasarların önüne geçmek için gerekli önlemleri almaktır. Bunun için çini karonun tela gerilmiş yüzeyi su geçirmez streç naylonlarla kaplandıktan sonra çini karo, arka kısmı açıkta kalacak şekilde alçı içine sabitlenir. Bu şekilde koruma altına alınan çininin arka kısmındaki zararlı harç kalıntıları mekanik temizlik teknikleri ile kolayca temizlenebilir. Arka yüzeyindeki harç kalıntıları temizlenen çini karo alçı kalıptan çıkarılarak ön yüzündeki tela sökülür ve telanın üzerine kurşun kalemle yazılmış olan projedeki numarası bu kez karonun arka kısmına kurşun kalemle not edilir. Harç kalıntılarında temizlenen karo duvara monte edilmeye hazır hale gelir.

2.2. Kırık Parçaların Yapıştırılması

Kırık olan karo parçaları temizlik ve sağlamlaştırma işlemleri tamamlandıktan sonra koruma – onarım çalışmalarında kullanılan ve koruma kurulu ile bilim heyeti tarafından uygun görülen yapıştırıcılarla desen uyumuna dikkat edilerek kum havuzlarında yapıştırılır. Yapıştırma esnasında eğik ya da yamuk yapışmaların önüne geçmek için kum havuzuna yerleştirilen karoların terazisine dikkat edilmesi gerekir. Yapıştırma işleminden sonra çini karonun yüzeyinde yada bisküvi kısmında yer alan bünye kayıpları geri dönüşümlü restorasyon alçısı ile tamamlanarak duvara monte edilmeye hazır hale getirilir.

2.3. Sökülmeyen Çinilerin Sağlamlaştırma ve Onarım Çalışması

Projede duvardan sökülmeden mevcut yerlerinde sağlamlaştırılıp korunması önerilen çini karoların derz boşluklarından arka kısımlarına çalışılarak enjeksiyon tekniği ile belirli oranlarda hazırlanmış alkol ve alkolün ardından yine belirli oranlarda hazırlanmış yapıştırıcılar verilerek çininin zemine daha iyi tutunması sağlanır. Bu şekilde duvara tutunma mukavemeti artırılan çini karoların arka kısımlarındaki boşluklar, yine enjeksiyon tekniği ile geri dönüşümlü enjeksiyon harçları uygulanarak doldurulur. Karoların arka boşlukları doldurulup sağlamlaştırma çalışması yapıldıktan sonra yüzeylerindeki eksik kısımlar ve bünye kayıpları geri dönüşümlü restorasyon alçısı ile tamamlanır.

3. Sökülen Çinilerin Projede Belirlenen Yerlere Monte Edilmesi ve Renklendirme (Desen Tamamlama) Çalışmaları

Sökülüp temizlikleri yapılan ve kırık parçaları yapıştırılan çinilerin duvardaki projede belirtilen monte edilecek yerleri temizlenir ve çimento katkılı geri dönüşümsüz harç kalıntılarında arındırılır. Hazırlanan geri dönüşümlü ve çini karo bünyesi ile uyumlu horasan harcı çinilerin monte edileceği duvara sıvanır. Bu sıvaya kaba siva denilir. Kaba sıvanın kalınlığı çini ile duvar arasındaki boşluğun mesafesine göre ayarlanır. Bu mesafe az ise, çini monte edildiğinde, sıvalı yüzeylerden ileride durmayacak şekilde ince bir siva atılır. Kaba siva denilen bu siva atılmadan çiniler monte edilirse çinilerin duvara tutunma mukavemeti yeteri kadar sağlam olmayabilir. Kaba siva kurduktan sonra çiniler en alttan yukarıya doğru, projede belirtilen numaralarla belirlenmiş yerlere, geri dönüşümlü ve çini bisküvisi ile uyumlu oranda hazırlanmış horasan harcı kullanılarak monte edilir. Çiniler monte edilirken hassas teraziler kullanılarak yamuk ya da dengesiz monte edilmesinin önüne geçilir. Monte

IX. ULUSLARARASI TÜRK SANATI, TARİHİ ve FOLKLORU KONGRESİ/SANAT ETKİNLİKLERİ

işlemi tamamlandıktan sonra gerekli görülmesi durumunda derz boşlukları ve eksik kısımlar geri dönüşümlü restorasyon alçısı ile tamamlanır. Bu işlemlerden sonra çinilerin ve arka kısımlarındaki horasan harcının kuruması beklenir.

Eksik kısımları geri dönüşümlü restorasyon alçısı ile tamamlanan çinilerin bu eksik kısımlarına denk gelen desenler eskiz kağıtlarına çizilip iğnelenerek kömür tozu ile yüzeye aktarılır. Doğal boyalar kullanılarak her rengin bir ton açığı hazırlanır, desen ve zeminlerin renklendirme işlemi yapılır. Nerelerde desen tamamlama yapılacağı, desen tamamlamanın gerekli olup olmadığı kurul (Kültür Ve Tabiat Varlıkları Koruma Kurulu) kararı ile belirlenir.

4. Koruyucu Uygulama Aşaması

Çinilerin bünye kayıpları ve derz boşlukları gibi sırlı olmayan ve geri dönüşümlü restorasyon alçısı kullanılarak tamamlanan ve renklendirilen bölümlerin oluşabilecek bozulmalara karşı dirençli hale getirilebilmesi için koruyucu uygulanır. Geri dönüşümlü ve üzerine uygulandığı malzeme ile uyumlu olarak çeşitli çözeltiler oranlarında hazırlanabilen koruyucular fırça yardımıyla ya da daha geniş alanlarda püskürtme yoluyla yüzeyde katman oluşturmayacak şekilde gerçekleştirilir.

SONUÇ

Kabe Tasvirli pano ile Nal-ı Şerif pano üzerinden okunan “*Sahib El Hayrat Hüseyin Çelebi*” ifadesinden bu iki panonun Hüseyin Çelebi tarafından beraber yaptırıldığı anlaşılmaktadır. “Kelime-i Tevhid” yazılı panodaki, Kabe Tasvirli Panonun çerçevesinde ve ulama desenli plakalarda aynı hatayı motifinin kullanılmış olması ve geometrik iki plakada da aynı desen kalıbının farklı yorumlarının bir arada görülmesi bunların aynı atölyeden çıktığını ispatlar niteliktedir. Ayrıca seramik üretim teknikleri düşünüldüğünde, çinilerin genelinde kullanılan renklerin tonlarının aynı olması, bunların aynı atölye ürünü olduklarını göstermektedir. İlk bakıştaki dağınık görüntünün neden olduğu çinilerin toplanarak buraya monte edilmiş hissi anlaşılan tamamen montaj yapan kişinin estetik bakış açısının olmamasından kaynaklandığını gösterir niteliktedir. Bu çok değerli Çinilerin uzmanlar tarafından yeniden monte edilmesi ilk bakıştaki yığın hissini ortadan kaldırarak Hoca Şemseddin Camii'nin daha güzel olmasını ve çinilerin 17. Yüzyıl Osmanlı sanatının önemli ve nadir örneklerinden olduğunu göstereceği düşünülmektedir. Sipariş verenin ve panoyu üretenin ismi olmasına rağmen çinilerin, İznik ya da Kütahya üretimi olduğu tam olarak tespit edilememiştir. Çinilerin Kütahya ya da İznik'ten hangisinde üretildiğinin tartışılması, başka bir çalışmanın konusu olabilecek niteliktedir.

Hoca Şemseddin Camii çinilerinin, korunması ve onarılması, oluşabilecek bozulmalara karşı daha dirençli hale getirilmesi ve yeni bozulmaların engellenmesi gelecek nesillere sağlıklı aktarılmasını sağlayacaktır. Eserin korunması ve onarımındaki başarı da hazırlanan proje, uzman ekip ve müdahalelerin doğruluğu ile doğru orantılıdır.

Yukarıda sırası ile verilen koruma onarım teknikleri Hoca Şemseddin Camii çinileri için alanında uzman ekiplerce uygulandığında çinilerin uzun yıllar bozulmadan kalması sağlanmış olacaktır. Elbette ki koruma onarım çalışmaları bozulmayı tamamen durduramaz. Zaman geçtikçe yeni bozulmalar olacaktır. Fakat zamanında ve doğru müdahalelerle bu bozulmalar yavaşlatılabilir ve etkileri azaltılabilir.

Tarihi eserlerin korunmasında en etkili yol en büyük zararı veren insanoğlunun tehdit oluşturma oranının mümkün olduğunca düşürülmesidir. Bu da eğitim ve koruma konusunda bilinçlenme ile mümkündür.

IX. ULUSLARARASI TÜRK SANATI, TARİHİ ve FOLKLORU KONGRESİ/SANAT ETKİNLİKLERİ

KAYNAKÇA

- Ahmet Vefa Çobanoğlu,
<http://www.islamansiklopedisi.info/dia/pdf/c42/c420083.pdf> 11 Eylül 2017
- Belgin Demirsar Arlı, Ara Altun, **Anadolu Toprağının Hazinesi Çini- Osmanlı Dönemi**, Kale Grubu Kültür Yayınları, İstanbul, 2008
- Bilgen Muhammet, Bazı Tarihi Yapılar Örneğinde Türkiye'de Sıva Üstü Kalem İşlerinin Korunması (Sorunlar- Çözüm Önerileri), Sanatta Yeterlik Tezi, Dokuz Eylül Üniversitesi Güzel Sanatlar Enstitüsü, İzmir, 2010, s. 96.
- E. Emine Naza- Dönmez, Nevşehir Müzesi'nde Bulunan Medine Camii Tasvirli bir Çini Levha, **Şerare Yetkin Anısına Çini Yazıları**, Sanat Tarihi Derneği Yayınları: 1, İstanbul, 1996
- Erdem Yücel, Ayasofya'nın Çinileri, **Kültür ve Sanat**, sayı: 4, Türkiye İş Bankası, Aralık 1989, s:10- 14
- Gönül Cantay, Cezeri Kasımpaşa Külliyesi, **Eyüp Sultan Sempozyumu 5**, 2001, 117- 121, Tim Stanley, Palace and Mosque, V&A Publications, London, 2004
<http://www.kulturportali.gov.tr/turkiye/kastamonu/turizmaktiviteleri/kastamonu-nanc-turizmi>
11 Eylül 2017
- İsmail Ölmez, **Küre (Tarihi, Doğal Yapısı, Sosyal Dokusu, Ekonomisi)**, Küre Belediyesi Kültür Yayın Hizmeti, 2007, s: 11
- Jean- Paul Roux, **Dictionnaire Des Arts De L'Islam**, Fayard, 2007
- Muhammad al- Asad and claus- Peter Haase, The Prophet and the Rightly Guided Caliphs, **Discover Islamic Art in the Mediterranean**, Museum With No Frontiers ve Ernst Wasmuth Verlag.
- Murat Kocaaslan, Topkapı Sarayı Haremi: IV. Mehmed Dönemi (1648-1687), yayınlanmamış Doktora Tezi, Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Sanat Tarihi Anabilim Dalı Ankara, 2010
- Mustafa Eryaman, Türk İslam Kültüründe Nal-ı Şerifler ve Niğde'deki Nal-ı Şerif Örneği, **TÜBA-KED**, 15/2017, 198-209
- Nazmi al- Jubeh, The Hajj: Pilgrimage in Islam, **Discover Islamic Art in the Mediterranean**, Museum With No Frontiers ve Ernst Wasmuth Verlag, s: 195, 200.
- Perween Hasan, The Footprint of the Prophet, **Muqarnas**, vol: 10, 1993, 335- 343,
- Sabih Erken, Türk Çiniciliğinde Kabe Tasvirli Çiniler, **Vakıflar Dergisi**, sayı: 9, 1971, 297- 320 ve resimler
- Ünal İbret, **Küre, Bakır Diyarının Coğrafyası**, Aktif Yayınevi, 2007, s: 283, 285
- Vakıflar Bölge Müdürlüğü, Küre Akşemseddin Camii Sanat Tarihi Raporu, 2007
- Zeynep Ertürk, Kabe Tasvirli Çiniler, **Klasik Sanatlar Yıllığı 2**, 2014, s: 114- 118,
- Zübeyde Cihan Özsayiner, Eyüp Cezeri Kasım Paşa Camii'ndeki Kabe Tasvirli Çini Pano Bağlamında Kabe Tasvirleri, **Eyüp Sultan Sempozyumu 8**, 84- 89